

Egésznapos iskola Hódmezővásárhelyen és Makón

Az egésznapos iskola a napközit igénylő tanulók számára kívánja az iskolában töltött időt hasznosabbá, eredményesebbé és ugyanakkor kellemesebbé tenni. Éppen ezért az „egésznapos iskola” elnevezés nem fejezi ki helyesen törekvésünket, sőt a szó közhasználatú értelme szerint azt a látszatot kelti, hogy az eddigi „félnapos” iskolát kívánjuk — esetleg jobb teljesítmények reményében — egésznapossá tenni. Törekvésünket sokkal jobban megközelíti az „iskola otthon” elnevezés (át is kívánunk térni erre), hiszen célunk, hogy azok a gyermekek, akik reggel 8-tól délután 5-ig az iskolában vannak, egyre inkább otthonuknak is érezzék az iskolát.

Hódmezővásárhelyen a Petőfi Sándor Általános Iskolában 1964, Makón a Szoboszlai Imre Általános Iskolában 1967 óta működik az egésznapos iskola az alsó tagozat 1—4, illetve Makón (felmenő rendszerrel) az 1—3. osztályokban. Kísérleteink eddigi tapasztalatai biztatóak, szervezeti formánk mind oktatási, mind nevelési szempontból előnyösebbnek mutatkozik a „hagyományos” napközínél.

A két iskolában folyó kísérletek célkitűzése, alapelve, szervezeti felépítése azonos. A makói iskola ötnapos tanítási héttel dolgozik, tehát az időbeosztás, foglalkozási rend, bizonyos tevékenységi formák és ennek megfelelően egyes módszerek különbözőek.

Az egésznapos iskola alapvető feltétele, hogy egy osztály minden tanulója „napközis” legyen, tehát a tanulók reggel 8-tól délután 5-ig vannak iskolában. Ez idő alatt a tanítási órák és a különböző oktatáson kívüli tevékenységi formák — önálló tanulás, feladat megoldás, szabad idő, játék, séta, kulturális és munka foglalkozás stb. — célszerűen váltogatják egymást, órarendben meghatározott beosztás szerint. Ennek megfelelően az egy osztályhoz tartozó két pedagógus nem tanító és napközis nevelő, hanem mindketten azonos óraszámban — tantárgy-felosztás szerint — tanítanak és vezetik a különböző tevékenységi formákat. „Házi feladatot” nem kapnak a tanulók, sőt tanszereiket is csak szombatoként viszik haza, hogy szüleiknek megmutassák munkáikat. A tanítási órákon kapnak — a hagyományos házi feladatnak megfelelő — gyakorló feladatokat, amelyeket az „önálló foglalkozás” idejében oldanak meg a tárgyat tanító pedagógus felügyelete alatt, természetesen önálló munkával. Ezért a tanító nemcsak a tanítási órán „leadott” anyagért felelős, hanem a szerzett ismeretek rögzítéséért, a szükséges készségek, jártasságok kialakításáért is. Így valóban egységes folyamattá lehet tenni a tanítást és tanulást. A pedagógus közvetlen visszajelzést kap, hogy tanítványai mennyire értették meg a tanítási órán hallottakat, hogyan tudják a szerzett ismereteket önállóan alkalmazni, szükség van-e és kinél további segítségre. Az önálló feladatmegoldás ideje alatt különböző módszerekkel ellenőrzi és értékeli a tanulók teljesítményeit. A tanítási órán nem kell „házi feladat ellenőrzéssel” foglalkoznia és ezt az időt is — változatos módon — gyakorlásra, az új ismeretek elmélyítésére fordíthatja. Megismeri tanítványait tanulás, önálló feladatmegoldás közben is.

Gondot fordíthat arra is, hogy a tanulók valóban képességeiknek megfelelő teljesítményre törekedjenek. Nagy jelentőségűnek tartjuk ezt a lehetőséget nemcsak a „hátrányos helyzetű” tanulók szempontjából, hanem az adottságok, készségek korai felismerése és nevelése szempontjából is. Az órarend kétheti váltással készül, tehát a két pedagógus felváltva egyik héten délelőtt, a másik héten délután tanítja tárgyait, irányítja a különböző napközis tevékenységeket és felügyel a tárgyához tartozó önálló feladatmegoldás idején. (Így minden pedagógusnak minden második szombatja szabad.)

Az egésznapos iskola pedagógusai nemcsak a tanítás és tanulás, hanem a szabad idő eltöltésének legváltozatosabb formái között is megismerik tanítványaikat. Ilyen módon valóban megvan annak lehetősége, hogy az oktatást és az oktatáson kívüli tevékenységet egységes folyamattá alakíthassuk a gyermekek személyiségének sokoldalú fejlesztése érdekében. A sokoldalúan együtt töltött idő — a pedagógus helyes irányítása mellett — lehetőséget nyújt a tanulóknak egymás megismerésére, megsegítésére, az egészséges versenyszellem kialakítására, a jó közösséggé kovácsolódásra.

A hódmezővásárhelyi kedvező tapasztalatok alapján indult a makói kísérlet. Figyelembe véve az egésznapos iskola pedagógiai lehetőségeit, Makón a tantervileg előírt kötelező óraszámok megtartása mellett ötnapos tanítási héttel indultunk. Szombaton délelőtt nincs tanítás, de a tanulók az iskolában vannak, a délelőttös tanító néni felügyelete alatt. Bár Makón is egyre növekszik azoknak a dolgozóknak a száma, akik ötnapos munkahéttel dolgoznak, vagy minden második szombatjuk szabad, mégsem tehetjük meg „iskolamentessé” a szombatot. Sok szülő a szabad szombatján külön munkát vállal, családi házat épít, tanul stb. és nyugodtabb, ha gyermeke az iskolában van. Szombat délelőtt van az iskolában a kisdobos- és úttörő-foglalkozás, minden mozgalmi tevékenység, mozilátogatás, kiállítások megtekintése, de a szabad szombat délelőtt jó lehetőséget nyújt hosszabb, félnapos kirándulások szervezésére is. A következő tanévtől biztosítani kívánjuk, hogy tanulóink — megfelelő idő esetén — szombat délelőtt uszodába járjanak, úszásoktatásban részesüljenek, az iskolában pedig zenei vagy nyelvi órákra jelentkezhesnek érdeklődésüknek megfelelően. Bár a szombat délelőtti tevékenység is szorosan kapcsolódik az iskolában folyó oktató-nevelő munkához, esetenként a szülők kérésére felmentést adtunk a szombat délelőtti iskolalátogatás alól.

Tapasztalataink alapján mondhatjuk, hogy az egésznapos iskola szervezeti formájában az alsó tagozat valamennyi osztályában minden nehézség nélkül elvégezhető a tantervi anyag ötnapos tanítási héttel dolgozva is, emellett még a tanulói teljesítmény fokozására is van lehetőség.

Kísérleteink, méréseink, megfigyeléseink adatszerűen bizonyítják, hogy az új szervezeti keretek között a tanulók nem fáradtabbak, mint a hagyományos napköziben. A változatos napirend, a komoly munka, tanulás közé iktatott felfrissülés következtében a délutáni tanítási órák átlagosan semmivel sem eredménytelenebbek, mint a délelőttié. A délutáni tanítási órákhoz tartozó önálló feladatmegoldási idő teljesítménye sem marad el — átlagosan — a délelőttitől. Valamennyi kísérleti osztályunk tanulóinak teljesítményét összehasonlítottuk — külön az összehasonlítás céljából készült feladatsorok alapján — más kisvárosi és kedvező körülmények között dolgozó nagyvárosi iskolák napközis tanulóinak teljesítményeivel. Örömmel állapíthatjuk meg, hogy tanulóink teljesítményei minden feladat és részfeladat megoldásában az élen jártak. A két kísérleti iskola tanulói teljesítményeiben lényeges és jellemző különbség nem mutatkozott.

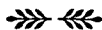
Az új szervezeti forma nemcsak az iskolában előnyös a gyermek számára, hanem a családi élet alakulására is kedvezően hat. Az a tény, hogy a tanulók délután 5 óra-

kor házi feladat és tanulási kötelezettség nélkül mennek haza, lehetőséget biztosít arra, hogy a gyermek felszabadultan vehessen részt a család életében. A szülőknek is több idejük és türelmük marad a család közös élményeinek megszervezésére, akár munkáról, akár szórakozásról legyen szó. Ezen a helyen is szeretnénk hangsúlyozni, hogy az egésznapos iskola, vagy a mainál sokkal jobbnak elképzelt iskola-otthon nem a szülői nevelés helyettesítője, hanem annak egy minél jobb kiegészítője kíván lenni. A szülőkkel rendszeresen tartjuk a kapcsolatot és örülünk, ha érzik az új típusú iskola előnyeit, ha segítséget nyújthatunk a gyermeknevelés felelősségteljes és sokszor bonyolult munkájában. Felhívtuk a szülők figyelmét arra is, hogy az iskola-otthon a gyermekek érdekében igyekszik könnyíteni a szülők nevelői munkáját, tehát ők is a felszabadult idejüket és türelmüket a gyermekek, a családi élet érdekében hasznosítják. Úgy érezzük, hogy a szülők megértik törekvéseinket, hálásan veszik és igénylik az iskola segítségét. Egyre inkább meggyőződnek az új iskolatípus előnyeiről, egyre többen (legutóbb a megkérdezettek 82%) nyilatkoznak úgy, hogy gyermekeiket akkor is az egésznapos iskolába adnák, ha az anya nem dolgozna. Tehát nem egy „kényszerű szükségmegoldásnak” tartják.

Természetesen minden pedagógiai kísérlet gyermekeink, a jövő érdekében történik. De nagyon lényeges szempont az is, hogy a pedagógus munkája ne legyen aránytalanul nehezebb. A pedagógus számára is előnyös, hogy a tantárgyfelosztás következtében csak 3–4 féle órára kell készülnie 6–8 helyett. A tantárgyfelosztás — szem előtt tartva, hogy az összetartozó tárgyak egymástól ne váljanak el — közös megegyezés alapján történt, tehát a pedagógusok így általában érdeklődésüknek, hajlamaiknak jobban megfelelő órákra nagyobb kedvvel, sokoldalúbban tudtak készülni. Előnyösnek mondható az is, hogy minden második szombat szabad. (Sajnos, az ötnapos munkahetek bevezetésével is, országos méretekben még nagyon soká jutunk el oda, hogy a pedagógusok nagy táborának is szabad szombatja legyen.) De valamennyi pedagógus egymástól függetlenül is az új forma legnagyobb előnyét abban látja, hogy így sokkal jobban, sokoldalúbban ismerheti meg a gyermeket, közvetlenül látja munkája eredményét vagy hibáját, lehetősége van, hogy oktató-nevelő munkáját szinte napról napra eredményesebbé tegye.

Kísérleti iskoláink kisvárosi, inkább periférikus jellegű iskolák. Makón az iskola körzetébe tartozik a cigánylakta terület fele is. Az iskolák anyagi feltételei nem jobbak az átlagosnál. Az osztálylétszámok 27 és 36 között váltakoznak. Sajnos mindkét iskolában egy osztálynak csak egyetlen terem áll rendelkezésére. A tantermeket ügyesen rendezték be állami, társadalmi, szülői segítséggel. A tantermekben játék- és könyvespolcok, szőnyegek teszik otthonossá és a különböző tevékenységi formákhoz alkalmassá. Mindkét iskolának egy nagy ebédlője van — ez közös valamennyi osztály tanuló számára — és ezt a termet használják egyes kulturális foglalkozásokhoz, klubtevékenységhez. Sokat segítene, ha az iskolapadok helyett megfelelő méretű, könnyű asztalok állnának rendelkezésre, amelyeket a gyermekek maguk mozgathatnának igényeiknek és a tevékenységi formáknak megfelelően. (Hódmezővásárhelyen egy osztályban ez jól bevált.) Mindkét iskolának elég nagy udvara van, amelyet részben önerőből, részben városi és társadalmi támogatással igyekeznek játszó felszereléssel otthonossá, szinte játszótérre tenni. Ha anyagi lehetőségeink még messze is vannak attól, hogy valóban „otthonná” alakítsuk az iskolát a tanulók számára, úgy látjuk, hogy gyerekeink szeretik az iskolát, jól érzik ott magukat. Lényegesek az anyagi feltételek, de az egésznapos iskola, vagy inkább iskola-otthon munkájának eredményessége, az új szervezeti forma pedagógiai határfoka nem az anyagi tényezőkön múlik.

Minden pedagógiai munka — de különösen a járatlan úton újat kereső kísérleti munka — sikere elsősorban a pedagógusok hivatástudatán, áldozatvállalásán, gyermek- és ügyszereteten múlik. Hogy a mi kísérletünk eddigi tapasztalatai további kutatásra ösztönöznek, az a kísérletben részt vevő pedagógusok lelkes és jó munkájának köszönhető.

KELENDI GYULÁNÉ
Szakfelügyelő, Budapest

Korszerű tanulás a napközi otthonban

Az oktatás korszerűsítése számos problémát vet fel, többek között a tanulók fokozottabb aktivizálását. A tanítási órákra való felkészülés, vagyis az *önálló tanulás* eredményesebb módszereinek kidolgozása és tudatosítása sürgető pedagógiai feladat. Ebben jelentős szerepet kap a napközi otthon.

A helyes napirend, mely tekintetbe veszi a gyermekek életkori sajátosságait, az adott csoport fejlettségi szintjét, biztosíthatja az egészséges életritmust, amely apró szokáselemekből cselekvésrendszerre ötvöződik. A napirend két állandó, időben *kötött* mozzanata: az étkezés és a tanulás. Minden egyéb foglalkozási forma a gyermekek számára *kötetlen* (a pedagógus számára azonban nagyon tudatosan előkészített), tehát a szabad idő színes körébe tartozik. Az étkezések rögzített helyének egészségügyi indokoltsága közismert. A tanulási idő helyes megválasztása kevésbé tisztázott. Pszichológiai szempontok alapján délelőtt 8–10 és délután 3–5-ig kívánatos. A hangsúly a kezdési időpontokon van, hiszen a tanulás időtartama igen eltérő attól függően, hogy hányadik osztályra gondolunk. Kisebb csoportokban lerövidül a szabad idő javára, míg a felső tagozatban gyakran kevésnek bizonyul.

A helyes munkaritmus alapfeltétele a tanulóval kapcsolatos szokások kialakítása, ezek között elsősorban a tanulás kezdésének egészen pontos rögzítése a napirendben. Csupán elég arra gondolnunk, milyen következményekkel járna, ha naponta rapszodikus időpontokban zavarnánk meg a gyermekeket önfeledt játék vagy egyéb számukra vonzó foglalkozás közben. Következetességgel elérhető, hogy a meghatározott időpontban a gyerekek vonakodás nélkül hagyják abba szórakozásaikat. Fejlett közösségekben tapasztalható, hogy a nevelő közvetlen beavatkozása nélkül történik ez.

Tárgyi feltételek. Szokások kialakításáról akkor beszélhetünk, ha az alapvető tárgyi feltételek adottak. Az egyes napközi otthonok tárgyi ellátottsága igen eltérő képet mutat. A korszerűen berendezett termek mellett sok szegényes is akad. E szélsőségek ellenére sem mondhatunk le arról az igényről, hogy a konkrét körülmények között alkotó képzelettel, gyakorlati érzékkel éljünk a rendelkezésünkre álló lehetőségekkel. A napközi — otthon — jellegét ezek a pedagógus tulajdonságok teremtik meg.

Ha e témát a tanulásra szűkítjük le, a következőkre gondolunk: a terem megvilágítása, oxigén tartalma (gyakori szellőztetés). Nélkülözhetetlenek a falóra, tábla, az alapvető szemléltetési eszközök, segédkönyvek (helyesírási — felső tagozatban orosz szótár is . . .) Az iskolatáskák, tanszerek számára állandó hely.

A tanulóval kapcsolatos szokások. A szokásrendszer kialakításának első mozzanata, hogy a tanulók érkezéskor rögtön készítsék elő a szükséges tanszereket. Így lehetővé válik a gyors munkakezdés és elkerülhető, hogy majd tanulás alatt egyik-másik tanuló társait zavarja.